

Wojciech Radecki¹

Czynny żal łagodzący lub uchylający odpowiedzialność za przestępstwa przeciwko środowisku w prawie niemieckim, austriackim i polskim

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest instytucja czynnego żalu łagodzącego lub uchylającego odpowiedzialność za przestępstwa przeciwko środowisku, wprowadzona do polskiego prawa karnego ustawą z dnia 22 lipca 2022 r. nowelizującą przede wszystkim rozdział XXII Kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko środowisku”. Autorzy projektu wskazali, że inspiracją były dla nich przepisy o czynnym żalu zamieszczone w kodeksach karnych niemieckim i austriackim. W artykule poddano analizie porównawczej przepisy § 330b niemieckiego Kodeksu karnego, § 183b austriackiego Kodeksu karnego oraz art. 188a polskiego Kodeksu karnego w celu zbadania, czy i w jakim stopniu założenia przyjęte w ustawodawstwie niemieckim i austriackim mogą mieć znaczenie dla rozumienia i stosowania przepisu polskiego.

Słowa kluczowe

Czynny żal, kodeks karny, przestępstwo przeciwko środowisku, odwrócenie niebezpieczeństwa, zapobieżenie skutkowi, naprawienie szkody.

1. Wprowadzenie

W drugim wydaniu z 2018 r. Leksykonu prawa karnego pod hasłem „czynny żal” zostało zamieszczone wyjaśnienie, że stanowi on instytucję prawa karnego, której istotą jest złagodzenie kary, odstąpienie od jej wymierzenia lub też uchylenie karalności czynu. Przesłanki zastosowania

¹ Prof. dr hab. Wojciech Radecki, emerytowany profesor zwyczajny Instytutu Nauk Prawnych PAN, ORCID: 0000-0002-9755-9235.

tej formy reakcji karnej zostają wyczerpane wtedy, gdy sprawca przestępstwa dobrowolnie zaniecha jego dokonania albo zapobiegnie lub będzie próbował zapobiec nastąpieniu skutku. Uzasadnienia dla funkcjonowania instytucji czynnego żalu należy szukać w racjach natury kryminalno-politycznej. Badając przepisy obowiązującego polskiego Kodeksu karnego z 1997 r.² według stanu z 2018 r., autor hasła wyróżnił 5 przypadków „klasycznego” czynnego żalu uregulowane w części ogólnej jako odstępianie od usiłowania lub przygotowania, z uwzględnieniem współdziałania przestępczego, oraz 23 przypadki czynnego żalu uregulowane w części szczególnej jako zachowanie następujące już po dokonaniu przestępstwa³.

Instytucja ta może okazać się wielce przydatna w dziedzinie ochrony środowiska. Nikt, rzecz jasna, nie kwestionuje, że przestępstwa przeciwko środowisku odznaczają się w dzisiejszych realiach znacznym stopniem społecznej szkodliwości. Jeżeli takie przestępstwo zostało już dokonane, w społecznym bilansie korzystniejsze od odpowiedniego ukarania sprawcy może okazać się złagodzenie grożącej mu kary bądź odstępianie od jej wymierzenia, jeżeli sprawca swoim działaniem uchylił a choćby tylko starał się uchylić dalej idące zagrożenie. Zadaniem przepisów prawa karnego jest stworzenie zachęty, aby sprawca dokonanego przestępstwa chciał się tak zachować, a taką zachętą może być swoiste „przyrzeczenie”, że wtedy może liczyć na złagodzenie kary, a nawet odstępianie od jej wymierzenia.

Samodzielny rozdział XXII k.k. „Przestępstwa przeciwko środowisku” w brzmieniu pierwotnym nie zawierał przepisu o czynnym żalu. Ta instytucja została wprowadzona dopiero ustawą z dnia 22 lipca 2022 r., którą w skrócie określam mianem ustawy o przestępczości środowiskowej⁴. Ustawa ta przyniosła znaczące zaostrzenie kar grożących za przestępstwa przeciwko środowisku i jednocześnie wprowadziła do rozdziału XXII k.k. nowy art. 188a o czynnym żalu. Autorzy projektu wskazali, że wprowadzając ten przepis kierowali się m.in. rozwiązaniami przyjętymi w kodeksach karnych niemieckim i austriackim. W opublikowanym na tych łamach przed rokiem artykule, którego jestem współautorem⁵, przedstawiliśmy podstawowe założenia prawa karnego środowiska w Niemczech,

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 ze zm.).

³ M. Leciak, (w:) P. Daniluk (red.), *Leksykon prawa karnego – część ogólna*. 100 podstawowych pojęć, Warszawa 2018, s. 44–49.

⁴ Ustawa z dnia 22 lipca 2022 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania przestępczości środowiskowej (Dz. U. poz. 1726).

⁵ D. Danecka, W. Radecki, *Prawo karne środowiska w Niemczech, w Austrii i w Polsce*, Prok. i Pr. 2022, nr 7–8, s. 189–236.

Austrii i Polsce. Nie mogliśmy uwzględnić przepisów o czynnym żalu w polskim prawie karnym środowiska z tego oczywistego powodu, że art. 188a k.k. jeszcze nie było. Dlatego przedstawiany teraz szkic traktuję jako swoiste uzupełnienie tamtego artykułu, wobec czego nie powtarzam całości informacji o prawie niemieckim i austriackim, lecz rozważania dotyczące tego prawa ograniczam do samego zagadnienia czynnego żalu. Nieco inaczej traktuję prawo polskie, które omawiam szerzej ze względu na tę nowelizację z 22 lipca 2022 r. Analizę zacznę wszakże od 1969 r.

2. Polski Kodeks karny z 1969 r.

Znamiona podstawowego przestępstwa przeciwko środowisku zostały po raz pierwszy ujęte w akcie kodeksowym w Polsce ponad pół wieku temu⁶. W rozdziale XX k.k. z 1969 r. „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz bezpieczeństwu w ruchu lądowym, wodnym i powietrznym” w art. 140 § 1 pkt 2 ustawodawca przewidział odpowiedzialność tego, kto sprowadzał niebezpieczeństwo powszechne dla życia lub zdrowia ludzkiego albo dla mienia w znacznych rozmiarach, powodując zanieczyszczenie wody, powietrza lub ziemi, zagrożone karą pozbawienia wolności od lat 2 do 10, z odpowiednikiem nieumyślnym w § 2 z sankcją pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

Ujęcie zanieczyszczenia jako przestępstwa zagrożenia konkretnego i to w rozmiarze powszechnym z góry skazywało art. 140 § 1 pkt 2 na pozostanie martwą literą prawa, jeśli zważyć, że stan zagrożenia powszechnego z reguły jest następstwem kumulatywnego oddziaływania zanieczyszczeń pochodzących z różnych źródeł, co stwarza nieprzezwyciężalne trudności w ustalaniu związku przyczynowego i winy. Trzeba wszakże dostrzec, że ustawodawca polski dość wcześnie, bo jeszcze przed „eksplozją” zainteresowania ochroną środowiska, którą datuje się zwykle na przełom lat 60. i 70. XX w., podjął próbę zmierzenia się z problematyką zanieczyszczeń na gruncie prawa karnego.

Zaliczając przestępstwo z art. 140 § 1 pkt 2 k.k. z 1969 r. do kategorii przestępstw powszechnie niebezpiecznych ustawodawca tym samym poddał je regulacji art. 141 k.k., który stanowił, że w wypadkach określonych w art. 136–140 sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo odstąpić od jej wymierzenia, jeżeli sprawca własnym działaniem w całości albo w części odwrócił grożące niebezpieczeństwo. Komentarzy k.k. z 1969 r. wyrazili pogląd, że ze względu na szczególnie

⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94).

groźny charakter sprowadzania niebezpieczeństwa powszechnego, k.k. stwarza możliwość daleko idącej pobłażliwości w stosunku do sprawcy, który to niebezpieczeństwo przynajmniej w części odwrócił. Mieliśmy więc przepis dotyczący działania podobnego do „czynnego żalu” przy usiłowaniu, mimo że w tym wypadku chodziło o zachowanie się już po dokonaniu przestępstwa. Komentatorzy podkreślili, że „własne działanie sprawcy” nie musiało być „dobrowolne”, a art. 141 mógł dotyczyć również przestępstwa nieumyślnego⁷.

Przepis art. 141 k.k. z 1969 r. mógł znaleźć zastosowanie także do dokonanych przestępstw z art. 140 § 1 pkt 2 (lub § 2), ale pozostało to w sferze czystej teorii, bo sam art. 140 § 1 pkt 2 w praktyce nie funkcjonował. Ideowo wszakże czynny żal wiązał się z odwróceniem, choćby w części, groźącego niebezpieczeństwa bądź dalej sięgającego niebezpieczeństwa, ale nie z naprawieniem już wyrządzonej szkody

3. Austriacki Kodeks karny z 1974 r.

Drugim w kolejności chronologicznej kodeksem karnym, który przewidział odpowiedzialność za przestępstwa przeciwko środowisku, był austriacki StGB z dnia 23 stycznia 1974 r.⁸ Podobnie jak w Polsce, tak też w Austrii przestępstwo zanieczyszczenia wody lub powietrza zostało zaliczone do przestępstw powszechnie niebezpiecznych (§ 180 – umyślne i § 181 – nieumyślne). Obok niego zostało stypizowane przestępstwo zagrożenia rozprzestrzenianiem chorób roślin i zwierząt (§ 182 – umyślne i § 183 – nieumyślne). Żadnych innych przestępstw przeciwko środowisku w tekście pierwotnym austriackiego StGB nie było, nie było także przepisów o czynnym żalu, dopiero z czasem do rozdziału 7 części szczególnej o przestępstwach powszechnie niebezpiecznych i przeciwko środowisku (*Gemeingefährliche strafbare Handlungen und strafbare Handlungen gegen die Umwelt*) dodano dziewięć nowych typizacji przestępstw przeciwko środowisku (§§ 181a–181i) oraz przepis o czynnym żalu (*Tätige Reue* – § 183b).

⁷ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973, s. 423.

⁸ Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB), tekst pierwotny BGBl. Nr. 60/1974, nadal obowiązujący w brzmieniu BGBl. I Nr. 154/2020.

4. Niemieckie ustawy o zwalczaniu przestępczości przeciwko środowisku

Niemiecki Kodeks karny (StGB) przyjęty 15 maja 1871 r. i nadal z licznymi zmianami obowiązujący w brzmieniu obwieszczenia z 1998 r.⁹ w tekście pierwotnym przewidywał odpowiedzialność za wywodzące się z prawa średniowiecznego przestępstwo zatrucia studni (*Brunnenvergiftung*) w § 324. Obok niego obowiązywały przepisy karne ustaw dodatkowych (*Nebenstrafrecht*) typizujące przestępstwa w zakresie ochrony wód i powietrza, postępowania z odpadami i atomistyki. Ten stan prawny zmienił się zasadniczo wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 18 marca 1980 r. – pierwszej ustawy o zwalczaniu przestępczości przeciwko środowisku¹⁰. Mocą tej ustawy dodano do kodeksu nowy rozdział 28 „Przestępstwa przeciwko środowisku” (*Straftaten gegen die Umwelt*) złożony z jedenastu przepisów (§§ 324–330d).

W projekcie rządowym skierowanym do Bundestagu nie było przepisu o czynnym żalu. Dopiero pod wpływem stanowiska Otto Triffterera przedstawionego Komisji Prawniczej (*Rechtsausschuß*) Bundestagu został wprowadzony § 330b o czynnym żalu (*Tätige Reue*). W ówczesnym brzmieniu zakres stosowania czynnego żalu był ograniczony do kwalifikowanych przez następstwo w postaci zagrożenia konkretnego (§ 330a ust. 1 i 5) niektórych przestępstw z paragrafów poprzedzających oraz przestępstwa zagrożenia konkretnego z § 330a. Regulacja ta polegała na tym, że sąd mógł według swego uznania karę złagodzić albo od ukarania odstąpić, jeżeli sprawca dobrowolnie odwrócił niebezpieczeństwo zanim powstała poważna szkoda (§ 330b ust. 1 zdanie pierwsze). Jeżeli jednak czyn „wyjściowy” był nieumyślny i sprawca dobrowolnie odwracał niebezpieczeństwo zanim powstała poważna szkoda, to w ogóle nie podlegał karze (§ 330b ust. 1 zdanie drugie). Według § 330b ust. 2, jeżeli bez przyczynienia sprawcy niebezpieczeństwo zostało odwrócone, to wystarczyło jego dobrowolne i poważne staranie, aby ten cel osiągnąć.

Zbyt wąskie ujęcie § 330b spotkało się z krytyką tegoż Otto Triffterera, który powracając do swej pierwotnej idei zaproponował objęcie instytucją czynnego żalu wszystkich przestępstw przeciwko środowisku, szczegółowo uzasadniając potrzebę stworzenia silnej zachęty dla sprawcy (*Anreiz*), aby nawet przez samodenuncjację mógł liczyć na złagodzenie odpo-

⁹ Strafgesetzbuch (StGB) in der Fassung der Bekanntmachung vom 13.11.1998 (BGBl. I S. 3322).

¹⁰ Gesetz zur Bekämpfung der Umweltkriminalität (18. Strafrechtsänderungsgesetz) (BGBl. I S. 373).

wiedzialności, jeżeli zapobiegł poważniejszym następstwom¹¹. Ostatecznie autor ten ujął swoją koncepcję w sposób następujący: § 330b. (1) W przypadkach przestępstw z § 324 i następnych należy karę złagodzić, jeżeli sprawca dobrowolnie od dalszego wykonywania czynu odstępuje, w inny sposób odwraca zagrożenie albo zapobiega istotnie większej szkodzi. Jeżeli bez przyczynienia sprawcy zagrożenie zostało odwrócone albo zapobieżono istotnie większej szkodzi, wystarczy jego dobrowolne i poważne staranie, aby ten cel osiągnąć.

Wymierzona kara nie może przekroczyć połowy kary grożącej. W przypadku podwyższonej kary minimalnej łagodzi się ją do ustawowego minimum kary. Zamiast kary pozbawienia wolności może być wymierzona kara pieniężna.

W przypadkach ustępu 1 zdanie pierwsze i drugie sąd może także od wymierzenia kary odstąpić¹².

Według tej koncepcji złagodzenie kary miało być obowiązkowe, ale przez obniżenie ustawowego maksimum o połowę i sprowadzenie minimum do ustawowego, gdyby to minimum było w przepisie szczególnym podwyższone, ale w tym nowych granicach sąd już poruszałby się swobodnie, mogąc wszakże zawsze wymierzyć karę pieniężną zamiast kary pozbawienia wolności. Natomiast odstąpienie od wymierzenia kary miało być zawsze fakultatywne. Nie było w myśl tej koncepcji rozwiązania polegającego na pełnej bezkarności przy czynnym żalu sprawcy przestępstwa nieumyślnego.

Wprawdzie propozycja Otto Triffterera nie została w całości przyjęta, ale stan prawny zmienił się po kilkunastu latach wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 27 czerwca 1994 r. – drugiej ustawy o zwalczaniu przestępczości przeciwko środowisku¹³, która zmieniła liczne przepisy ówczesnego rozdziału 28, dodała dwa nowe § 324a oraz § 325a oraz, co z punktu widzenia tego szkicu jest najważniejsze, zasadniczo zmieniła § 330b o czynnym żalu. Do dzisiejszego brzmienia § 330b niemieckiego StGB powrócę przy omawianiu obowiązującego stanu prawnego.

Dla porządku dodam jeszcze, że w jednej z późniejszych nowelizacji zmieniono numerację rozdziałów części szczególnej niemieckiego StGB i rozdział *Straftaten gegen die Umwelt* otrzymał oznaczenie jako rozdział 29.

¹¹ O. Triffterer, *Umweltstrafrecht. Einführung und Stellungnahme zum Gesetz zur Bekämpfung der Umweltkriminalität*, Baden–Baden 1980, s. 158 i n.,

¹² Tamże, s. 171.

¹³ *Zweites Gesetz zur Bekämpfung der Umweltkriminalität* (31. Strafrechtsänderungsgesetz) (BGBl. I S. 1440).

5. Polski Kodeks karny z 1997 r.

Po kilkunastoletnim okresie przejściowym, w którym przestępstwa przeciwko środowisku były typizowane w ustawie z 1980 r. o ochronie środowiska¹⁴, ustawie z 1991 r. o ochronie przyrody¹⁵ oraz znowelizowanym w 1995 r. Prawie atomowym¹⁶ ustawodawca polski zdecydował się usamodzielnąć kategorię przestępstw przeciwko środowisku w rozdziale XXII k.k. z 1997 r. „Przestępstwa przeciwko środowisku”. Rozdział ten zawiera dwie wyraźnie różniące się od siebie typizacje przestępstw:

- przestępstwa związane raczej z tradycyjną ochroną przyrody (art. 181 oraz art. 187 i art. 188 k.k.),
- przestępstwa związane z zanieczyszczeniami (art. 182 k.k.), postępowaniem z odpadami (art. 183 k.k.) i materiałami promieniotwórczymi (art. 184 k.k.), z nadbudowanymi nad nimi przypadkami kwalifikowanymi (art. 185 k.k.), uzupełnione typizacją przestępstwa braku dbałości o urządzenia ochronne (art. 186 k.k.).

Ustawodawca nie widział potrzeby wprowadzenia przepisu o czynnym żalu, dostrzegł ją dopiero po ćwierćwieczu. W dalszym rozważaniach pominię przepisy art. 181, art. 186, art. 187 i art. 188 k.k. jako niemające znaczenia dla czynnego żalu, zatrzymam się tylko nad przepisami, które będą istotne z punktu widzenia instytucji czynnego żalu wprowadzonej w 2022 r.

Konstrukcja art. 182–185 k.k. w brzmieniu pierwotnym rozdziału była sensownie pomyślana. Punktem wyjścia było zawsze zanieczyszczenie wody, powietrza lub ziemi substancją albo promieniowaniem jonizującym (art. 182 § 1), bezprawne postępowanie z odpadami lub substancjami (art. 183 § 1), materiałem jądrowym lub innym źródłem promieniowania jonizującego (art. 184 § 1), jeżeli to:

- ze względu na ilość lub postać zanieczyszczenia (art. 182 § 1),
- ze względu na warunki lub sposób postępowania (art. 183 § 1),
- bez bliższego sprecyzowania (art. 184 § 1)

mogło zagrazić życiu lub zdrowiu wielu osób (art. 182 § 1 i art. 183 § 1) lub choćby jednego człowieka (art. 184 § 1), albo spowodować zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach.

Występujące we wszystkich trzech przepisach znamię „może zagrazić” bądź „może spowodować” dobitnie wskazywało na to, że ustawo-

¹⁴ Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz. U. z 1994 r., Nr 49, poz. 196 ze zm.).

¹⁵ Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2001 r., Nr 99, poz. 1079 ze zm.).

¹⁶ Ustawa z dnia 10 kwietnia 1986 r. Prawo atomowe (Dz. U. Nr 12, poz. 70 ze zm.).

dawca polski zdecydował się wprowadzić odpowiedzialność karną za przestępstwa zagrożenia potencjalnego, będące wariantem przestępstw zagrożenia abstrakcyjnego. O karalności zachowania decydowało nie dopiero „zagrożenie” (wtedy mielibyśmy do czynienia z przestępstwem zagrożenia konkretnego) bądź „spowodowanie” (wtedy mielibyśmy do czynienia z przestępstwem z naruszenia), lecz już „możliwość zagrożenia” bądź „możliwość spowodowania” wynikająca z „ilości lub postaci zanieczyszczenia wody, powietrza lub ziemi” (art. 182 § 1) albo „warunków lub sposobu postępowania z odpadami lub substancjami” (art. 183 § 1). Przesłpstwo z art. 184 § 1 odróżniało się od pozostałych tym, że wystarczała możliwość zagrożenia jednego człowieka, a ponadto ustawodawca nie sprecyzował, z czego ta możliwość zagrożenia bądź spowodowania miałyby wynikać, zapewne przyjmując, że ona wynika z istoty postępowania z zasadniczo niebezpiecznym materiałem jądrowym lub innym źródłem promieniowania jonizującego.

Przesłpstwa umyślne z art. 182 § 1, art. 183 § 1 i art. 184 § 1 były zagrożone taką samą karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, nieumyślne z art. 182 § 2, art. 183 § 4 i art. 184 § 3 – grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

W art. 183 § 3 i art. 184 § 2 ustawodawca zastosował konstrukcję rozszerzonego sprawstwa, nakazując jako sprawcę traktować tego, kto wbrew obowiązkowi dopuszczał do popełnienia czynu.

W art. 185 k.k. ustawodawca przewidział przestępstwa umyślne z art. 182 § 1, art. 183 § 1 lub 3, art. 184 § 1 lub 2 kwalifikowane przez następstwo w postaci:

- zniszczenia w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach – art. 185 § 1 z sankcją pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8,
- śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób – art. 185 § 2 z sankcją pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Ten stan prawny utrzymał się bez większych zmian (jedynie dla porządku wspomnę, że w 2007 r. dodano do art. 183 nowe § 4 i 5 dotyczące naruszeń w międzynarodowym obrocie odpadami, po czym przepis o nieumyślności otrzymał oznaczenie § 6) do roku 2011, kiedy ustawą nowelizacyjną¹⁷ dostosowano przepisy art. 182–185 k.k. do Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/99/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne¹⁸. Zmiany polegały na:

¹⁷ Ustawa z dnia 25 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 94, poz. 549).

¹⁸ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 328 z dnia 6 grudnia 2008 r.

- zastąpieniu w art. 182 i art. 183 znamienia możliwości zagrożenia życia lub zdrowia wielu osób znamieniem możliwości zagrożenia życia lub zdrowia człowieka, a więc także jednego, jak nakazała dyrektywa, a co już było w art. 184,
- dodaniu, zgodnie z dyrektywą, do przesłanek odpowiedzialności za przestępstwa z art. 182 § 1, art. 183 § 1 i art. 184 § 1 możliwości spowodowania istotnego obniżenia jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi,
- wprowadzeniu kwalifikowanego typu przestępstwa powodowania zanieczyszczeń, jeżeli czyn został popełniony w związku z eksploatacją instalacji wymagającą pozwolenia – nowy § 3 dodany do art. 182, z sankcją pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8, z odpowiednikiem nieumyślnym w § 4 z sankcją pozbawienia wolności do lat 3,
- dopełnieniu i zróżnicowaniu typów przestępstw umyślnych z art. 182 § 1 lub 3, art. 183 § 1 lub 3, art. 184 § 1 lub 2 kwalifikowanych przez następstwa – zamiast dotychczasowych dwóch pojawiły się trzy, w których podstawa kwalifikacji to:
 - zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach lub istotne obniżenie jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi – art. 185 § 1 opatrzony sankcją pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8,
 - ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka – art. 185 § 2 opatrzony sankcją pozbawienia wolności od roku do lat 10,
 - śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu wielu osób – art. 185 § 3 opatrzony sankcją pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Poza typami kwalifikowanymi z art. 182 § 3 i 4 oraz nowym § 2 w art. 185 sankcje nie uległy zmianie. Tak na marginesie dostrzec trzeba, że przestępstwo podstawowe z art. 182 § 3 i kwalifikowane przez następstwo z art. 185 § 1 było zagrożone taką samą karą, co było błędem legislacyjnym.

Odnotować jeszcze należy zmianę art. 183 § 1 k.k. dokonaną w 2019 r.¹⁹ polegającą na usunięciu ze wskaźników niebezpieczności postępowania z odpadami, tj. możliwości spowodowania istotnego obniżenia jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi lub możliwości zniszczenia w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach, wskazania, że to możliwe obniżenie ma być „istotne”, a możliwe zniszczenie ma być „w znacznych rozmiarach”. Ta istotność i znaczne rozmiary pozostały w typie kwalifikowanym z art. 185 § 1, ale w typie podstawowym z art.

¹⁹ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1579).

183 § 1 już ich nie ma, co niepomrotnie rozszerza kryminalizację bezprawnego postępowania z odpadami, skoro wystarczy możliwość jakiegokolwiek (niekoniecznie istotnego) obniżenia jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi bądź możliwość jakiegokolwiek (niekoniecznie w znacznych rozmiarach) zniszczenia w świecie roślinnym lub zwierzęcym.

6. Polska ustawa o przestępczości środowiskowej

Z dniem 1 września 2022 r. weszła w życie przywoływana już ustawa z 22 lipca 2022 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania przestępczości środowiskowej. Jeśli chodzi o zmiany wprowadzone w rozdziale XXII k.k., to dyspozycji dotyczą jedynie sensowne przeformułowanie § 2 i § 3 w art. 181 oraz wprowadzenie w nowym § 5a dodanym do art. 183 przestępstwa porzucania odpadów niebezpiecznych w miejscu nieprzeznaczonym do ich składowania lub magazynowania, z sankcją pozbawienia wolności od lat 2 do 12. Dalsze zmiany to podniesienie sankcji, z reguły drastyczne. Ograniczając rozważania do przepisów, do których może mieć zastosowanie art. 188a k.k., wystarczy zestawić sankcje sprzed nowelizacji i po niej:

- art. 182 § 1 – było pozbawienie wolności od 3 miesięcy do lat 5, jest od 6 miesięcy do lat 8,
- art. 182 § 3 – było pozbawienie wolności od 6 miesięcy do lat 8, jest od roku do lat 10,
- art. 183 § 1 – było pozbawienie wolności od 3 miesięcy do lat 5, jest od roku do lat 10,
- art. 183 § 6 – była grzywna, ograniczenie wolności albo pozbawienie wolności do lat 2, jest grzywna, ograniczenie wolności albo pozbawienie wolności do lat 5.

Zwłaszcza dwa ostatnie są wielce wymowne: za umyślne przestępstwa związane z postępowaniem z odpadami minimum kary wzrosło 4-krotnie, maksimum 2-krotnie, za nieumyślne maksimum wzrosło 2,5-krotnie.

Bez zmian pozostały sankcje za przestępstwa z art. 184, co zapewne znajduje uzasadnienie w tym, że ten przepis jest niemal zupełnie martwy. Teoretycznie wszakże, jeśli zważyć, że konstrukcja art. 182, art. 183 i art. 184 jest identyczna, pozostawienie bez zmian akurat art. 184 zastanawia.

Dla porządku wspomnę jeszcze o przestępstwach kwalifikowanych z art. 185. Sankcje zostały podniesione. I tak:

- w § 1 było pozbawienie wolności od 6 miesięcy do lat 8, jest od lat 2 do 12,
- w § 2 było pozbawienie wolności od roku do lat 10, jest od lat 2 do 12,

- w § 3 było pozbawienie wolności od lat 2 do 12, jest pozbawienie wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Czterokrotne podniesienie minimum w § 1 i dwukrotne w § 2 trzeba ocenić jako drastyczne. Ale jeszcze „ciekawszy” jest § 3, bo z takiego ujęcia sankcji wynikało, że przestępstwo z art. 185 § 3 stało się zbrodnią, co było „zbrodnią”, ale dokonaną na dorobku nauki prawa karnego, bo przecież wiadomo, że przestępstwo umyślnie-nieumyślne (a takim jest to z art. 185 § 3) nie może – w świetle art. 8 k.k. – być zbrodnią²⁰. Ale 14 marca 2023 r. weszła w życie kolejna nowelizacja Kodeksu karnego²¹, wprowadzie uchwalona przed ustawą o przestępczości środowiskowej, lecz opublikowana później, która sankcję za przestępstwo z art. 185 § 3 ujmuje jako pozbawienie wolności od lat 2 do 15. W ten sposób przestępstwo to ponownie stało się występkiem, z minimum kary odpowiadającym tekstowi pierwotnemu i maksimum podwyższonym o 25%.

Czy drastyczne zaostrzenie sankcji za przestępstwa z art. 182, art. 183 i art. 185 k.k. było potrzebne? Można mieć co do tego pewne wątpliwości. Autorzy projektu ustawy o przestępczości środowiskowej²² w uzasadnieniu wyrazili pogląd, że praktyka stosowania dotychczas obowiązującego prawa pokazuje, iż obecne sankcje karne są niewystarczające. Proponowane zmiany są reakcją na widoczny w ostatnich latach wzrost liczby przestępstw przeciwko środowisku. Pogląd swój oparli na statystyce policyjnej, która rzeczywiście wskazuje na istotny wzrost liczby przestępstw z art. 183. Najbardziej miarodajny jest zapewne wskaźnik przestępstw stwierdzonych; tu obserwujemy wzrost: w 2017 r. – 51, w 2018 r. – 94, w 2019 r. – 167, w 2020 r. – 352. Ale jeśli chodzi o przestępstwa z art. 182, to liczba przestępstw stwierdzonych jakiegoś wyraźniejszego wzrostu nie wykazuje: w 2017 r. – 22, w 2018 r. – 31, w 2019 r. – 29, w 2020 r. – 35. Jeśli zaś chodzi o przestępstwa z art. 184 i art. 185, to statystyka pokazuje pojedyncze przypadki, a najczęściej zero. Owszem, kolejnym niepokojącym wskaźnikiem są pożary miejsc gromadzenia odpadów: w 2012 r. było ich 75, w 2013 r. – 82, w 2014 r. – 88, w 2015 r. – 125, w 2016 r. – 217, w 2017 r. – 132, w 2018 r. – 243, w 2019 r. – 177. Za każdą z tych liczb kryje się drwiąco określane w publicystyce „recykling po polsku”, czyli umyślne podpalenie dla ukrycia przestępstwa związanego z postępowaniem z odpadami.

²⁰ K. Buchała, A. Zołł, Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116 Kodeksu karnego, Kraków 1998, s. 86.

²¹ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600).

²² Druk sejmowy nr 2371 z dnia 21 czerwca 2022 r.

Ale bez dokładnego zbadania akt sądowych spraw zakończonych wyrokami skazującymi nie da się ustalić, czy rzeczywiście przyczyną wzrostu stwierdzonych przestępstw z art. 183 jest zbyt łagodna sankcja ustawowa. Tak na marginesie: podwojenie liczby przestępstw stwierdzonych w 2020 r. w porównaniu z 2019 r. może być następstwem niepomiernego rozszerzenia przesłanek przestępności w konsekwencji nowelizacji art. 183, która nastąpiła właśnie w lipcu 2019 r.

W uzasadnieniu projektu jego autorzy wskazują, że zwiększenie sankcji uniemożliwi stosowanie art. 69 § 1 k.k. (warunkowe zawieszenie), art. 37a § 1 k.k. (kary wolnościowe zamiast pozbawienia wolności), art. 59 k.k. (odstąpienie od wymierzenia kary), art. 66 k.k. (warunkowe umorzenie). Czy naprawdę o to chodzi, aby usztywnić odpowiedzialność za przestępstwa przeciwko środowisku? Można mieć co do tego bardzo poważne wątpliwości.

W końcówce uzasadnienia autorzy projektu dają wyraz przekonaniu, że przedstawione zmiany mają na celu prewencję ogólną i indywidualną oraz realizację konstytucyjnego obowiązku ochrony środowiska przez władze publiczne. To okrągłe zdanie będące w istocie banałem nie może zatrzeć wrażenia, że autorzy – dążąc do zasługującego na aprobatę celu, jakim jest skuteczniejsze zwalczanie przestępczości środowiskowej – widzą remedium jedynie w podniesieniu sankcji za te przestępstwa, podczas gdy dobrze wiadomo, że o skuteczności sankcji decyduje jej nieuchronność, a nie surowość.

Niejako w zamian za drastyczne zaostrzenie kar ustawodawca wprowadził możliwość złagodzenia odpowiedzialności przy czynnym żalu, do którego szczegółowej analizie przejść teraz wypadnie.

7. Nowy art. 188a Kodeksu karnego

Ustawa z dnia 22 lipca 2022 r. o przestępczości środowiskowej dodała do rozdziału XXII k.k. nowy art. 188a w brzmieniu następującym: Art. 188a. Wobec sprawcy przestępstwa określonego w art. 182 § 1 lub 3, art. 183 § 1, 3, 5a lub 6 lub w art. 184 § 1 lub 2, który dobrowolnie naprawił szkodę w całości albo w znacznej części, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Uzasadniając ten przepis autorzy projektu wskazali, że zmiana ta, wprowadzająca rozwiązanie analogiczne do przewidzianego w art. 295 k.k. oraz w kodeksach karnych niemieckim i austriackim, ma na celu umożliwienie sądowi przy orzekaniu o karze uwzględnienia w pełni znamion strony przedmiotowej czynów zabronionych, określonych w art. 182–184 k.k.

Tok rozumowania autorów projektu wydaje się nieco zawity. W jaki sposób naprawienie szkody ma umożliwić uwzględnienie w pełni znamion strony przedmiotowej odnośnych przestępstw, trudno pojąć. Ale rozszyfrujmy ten przepis wraz z jego uzasadnieniem do końca.

Za polski wzór autorom projektu posłużył art. 295 k.k., który w brzmieniu obowiązującym w czasie uchwalania ustawy o przestępczości środowiskowej stanowił w § 1, że wobec sprawcy przestępstwa określonego w art. 278 (kradzież), art. 284–289 (przywłaszczenie, kradzież impulsów telefonicznych, oszustwo, oszustwo komputerowe, zniszczenie lub uszkodzenie rzeczy, zabór pojazdu), art. 291 (paserstwo umyślne), art. 292 (paserstwo nieumyślne), art. 294 (typy kwalifikowane ze względu na znaczną wartość mienia lub szczególne znaczenie dla kultury), który dobrowolnie naprawił szkodę w całości albo zwrócił pojazd lub rzecz mającą szczególne znaczenie dla kultury w stanie nieuszkodzonym, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia. W § 2 stanowił, że wobec sprawcy przestępstwa wymienionego w § 1, który dobrowolnie naprawił szkodę w znacznej części, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Artykuł 188a k.k. wygląda na kompilację obu paragrafów art. 295 k.k.: dobrowolne naprawienie szkody w całości a co najmniej w znacznej części pozwala sądowi na zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary lub na odstąpienie od wymierzenia kary. Ale przecież podobieństwo do art. 295 jest złudne, ten ostatni przewiduje czynny żal w razie popełnienia przestępstw przeciwko mieniu, przy których dość prosto można ustalić, na czym polega naprawienie szkody wyrządzonej konkretnemu podmiotowi: zwrócenie przedmiotu kradzieży, przywłaszczenia lub oszustwa, naprawienie uszkodzonej rzeczy lub zwrócenie kosztów jej naprawienia, zapłacenie ekwiwalentu rzeczy zniszczonej, zwrócenie pojazdu zabranego w celu krótkotrwałego użycia, zwrócenie przez pasera rzeczy pozyskanej.

Komentatorzy art. 295 k.k. są w zasadzie zgodni co do tego, że przesłanka dobrowolności jest spełniona wówczas, gdy sprawca decyduje się na naprawienie szkody w wyniku swobodnej decyzji, ale obawa przed pociągnięciem do odpowiedzialności nie wyklucza dobrowolności; naprawienie szkody ma nastąpić wedle reguł art. 361 § 2 k.c., czyli ma objąć zarówno rzeczywisty uszczerbek powstały w majątku poszkodowanego, jak i utratę spodziewanych przez poszkodowanego korzyści, a ponieważ art. 295 k.k. nie stawia żadnych granic czasowych, do kiedy naprawienie szkody ma nastąpić, przeto przyjąć należy, że może do tego dojść zarówno przed wszczęciem postępo-

wania karnego, jak i po jego wszczęciu, także w czasie trwania przewodu sądowego, aż do wydania wyroku²³.

Wprawdzie nawet naprawienie szkody w całości nie zobowiązuje sądu do zastosowania dobrodziejstwa z art. 295 k.k., ale w jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy przyjął, że dobrowolne naprawienie szkody w całości oraz ujawnienie istotnych okoliczności dotyczących przestępstwa nieznanymi organowi ścigania to istotne powody uzasadniające odstąpienie od wymierzenia kary i w przypadku ich ustalenia sąd zobowiązany jest do zastosowania tej instytucji, mimo że ma ona charakter fakultatywny²⁴.

Czy te ustalenia poczynione na tle art. 295 k.k. mogą być prosto przeniesione na art. 188a k.k.? Interesujące okazują się rozważania jednego z komentatorów, który zastanawia się na tym, czy art. 295 k.k. może znaleźć zastosowanie do przestępstwa wyrębu drzewa w lesie z art. 290 § 1 k.k., bo wprawdzie ten ostatni nie został wskazany w art. 295 k.k., ale przecież stanowi, że kto w celu przywłaszczenia dopuszcza się wyrębu drzewa w lesie, podlega odpowiedzialności jak za kradzież. Można by z tego wnioskować, że „kradzież leśna” jest także kradzieżą, a więc nie ma przeszkód, aby regulację art. 295 k.k. rozciągnąć także na kradzież leśną. Komentator trafnie wszakże wskazuje, że art. 290 § 1 k.k. chroni „substancję leśną” nie tylko w kategoriach czysto ekonomicznych. Szkody spowodowanej bezprawnym wyrębem drzewa w lesie nie da się po prostu „naprawić”, ma ona bowiem charakter nieodwracalny. Spowodowanego takim czynem „ubytku” w lesie nie można zrekompensować zwrotem wyrąbanego drzewa czy też zapłatą określonej sumy pieniędzy i z tego względu dopuszczalność regulacji przewidzianych w art. 295 § 1 i 2 wobec sprawcy przestępstwa określonego w art. 290 § 1 budzi poważne wątpliwości²⁵. Jeżeli autor ten ma rację, a moim zdaniem ma, to jego wywód tym bardziej odnosi się do przestępstw przeciwko środowisku. Pojęcie szkody w środowisku jest niezwykle złożone i nie naprawia jej zapłacenie odszkodowania za martwe ryby czy zrekompensowanie spadku plonów. Trzeba przy tym zwrócić uwagę, że znamieniem żadnego z przestępstw z art. 182, art. 183 i art. 184 nie jest wyrządzenie szkody, o szkodzie jest mowa dopiero w art. 185, a ten w art. 188a nie został

²³ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) A. Zoll (red.). Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 278–363 Kodeksu karnego, Kraków 1999, s. 271–272.

²⁴ Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2003 r., sygn. WA 58/03, z aprobatą przywołany przez E. W. Pływaczewskiego i E. M. Guzik-Makaruk, (w:) M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 1545.

²⁵ B. Michalski, (w:) A. Wąsek (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 222–316, Warszawa 2005, s. 1079.

wymieniony. Przepisy z art. 182 § 1 i 3 oraz z art. 183 § 1 i 3 to przestępstwa zagrożenia potencjalnego, będącego wariantem zagrożenia abstrakcyjnego, a przestępstwo z art. 183 § 5a to już „czyste” przestępstwo zagrożenia abstrakcyjnego. Jedno, co można powiedzieć na pewno: jeżeli następstwem któregoś z tych przestępstw jest:

- zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach (art. 185 § 1 alternatywa pierwsza),
- istotne obniżenie jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi (art. 185 § 1 alternatywa druga),
- ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka lub śmierć (art. 185 § 2 i 3),
- to zastosowanie art. 188a jest wykluczone, bo art. 185 nie został w nim wskazany. O jakiej więc szkodzie w rozumieniu art. 188a mówimy?

Aby głębiej wejść w to zagadnienie, trzeba sięgnąć do dwóch pozostałych wzorów przywołanych przez autorów projektu ustawy, tj. do kodeksów karnych niemieckiego i austriackiego.

8. Czynnny żal według § 330b kodeksu niemieckiego

Przepis § 330b niemieckiego StGB opatrzony nagłówkiem *Tätige Reue* ogranicza instytucję czynnego żalu do kilku przestępstw z rozdziału 29:

- § 325 ust. 2 – przestępstwo zagrożenia konkretnego w postaci narażenia na niebezpieczeństwo zdrowia człowieka, cudzych zwierząt lub cudzych rzeczy znacznej wartości w następstwie naruszenia przez prowadzącego instalację obowiązków administracyjnoprawnych służących ochronie przed hałasem, wstrząsami lub promieniowaniem niejonizującym,
- § 326 ust. 1–3 – różne warianty przestępstw zagrożenia abstrakcyjnego, związanego z bezprawnym postępowaniem z odpadami,
- § 328 ust. 1–3 – różne warianty przestępstw zagrożenia abstrakcyjnego (ust. 1 i 2) lub konkretnego (ust. 3), związanego z niedozwolonym obchodzeniem się z substancjami radioaktywnymi i innymi niebezpiecznymi substancjami i produktami,
- § 330a ust. 1, 3 i 4 – różne warianty przestępstw zagrożenia konkretnego życia lub zdrowia ludzi w następstwie uwolnienia trucizn do środowiska.

Stosownie do § 330b ust. 1 zdanie pierwsze, jeżeli sprawca dobrowolnie (*freiwillig*) niebezpieczeństwo (*Gefahr*) odwraca (*abwendet*) albo przez niego spowodowany stan (*Zustand*) usuwa (*beseitigt*) zanim powstała poważna szkoda (*erheblicher Schaden*), to sąd może karę złagodzić (*mildern*) wedle § 49 ust. 2 StGB albo od wymierzenia kary odstąpić

(*absehen*). Pod tymi samymi warunkami, według § 330b ust. 1 zdanie drugie, sprawca nie podlega karze za odpowiadające wskazanym, ale popełnione nieumyślnie przestępstwa z § 325a ust. 3 pkt 2, § 326 ust. 5, § 328 ust. 5 i § 330a ust. 5. Stosownie zaś do § 330b ust. 2, jeżeli bez przyczynienia (*ohne Zutun*) sprawcy niebezpieczeństwo zostało odwrócone lub bezprawnie spowodowany stan usunięty, to wystarczy jego dobrowolne i poważne staranie (*sein freiwilliges und ernsthaftes Bemühen*), aby ten cel osiągnąć.

Obowiązujące brzmienie § 330b uzyskał w 1994 r. wraz z wejściem w życie drugiej ustawy o zwalczaniu przestępczości środowiskowej, która zmieniła zdecydowanie zbyt wąskie ujęcie tego przepisu w brzmieniu pierwotnym z 1980 r. W literaturze podkreśla się, że § 330b StGB otwiera dla licznych deliktów środowiskowych (*Umweltdelikte*) prawa karnego środowiska w znaczeniu wąskim (tj. ujętych w samym kodeksie) dobrodziejstwo prawne (*Rechtswohlthat*) czynnego żalu. Podstawową myślą tej regulacji jest, aby w interesie prewencyjnej ochrony dóbr prawnych stworzyć zachętę do podjęcia środków obronnych (*Anreiz zu Abwehrmaßnahmen*) także w takich sytuacjach, w których z zawinionego wadliwego postępowania zagrożenia powstają lub powstać mogą²⁶. Czynny żal z § 330b bywa porównywany z odstąpieniem od usiłowania lub zapobieżeniem powstaniu skutku, co w myśl § 24 ust. 1 StGB zapewnia odstępującemu bezkarność. Ale w § 330b chodzi o takie sytuacje, kiedy znamiona przestępstwa zostały już wyczerpane, co wynika z częstego przesunięcia karalności na wcześniejsze etapy zagrożenia jedynie abstrakcyjnego, a to oznacza, że na odstąpienie od usiłowania nie ma już miejsca²⁷, ponadto przepis obejmuje także takie przestępstwa, które nie przewidują karalności usiłowania²⁸ oraz przestępstwa nieumyślne (§ 325a ust. 3, pkt 2, § 326 ust. 5, § 328 ust. 5 i § 330a ust. 5), co do których o usiłowaniu w ogóle nie może być mowy²⁹.

Istotą czynnego żalu przewidzianego w § 330b StGB jest albo dobrowolne odwrócenie stworzonego przez sprawcę zagrożenia, albo usunięcie stanu niosącego zagrożenie, przy czym ów stan (*Zustand*) może być tylko znamieniem przestępstwa zagrożenia abstrakcyjnego lub potencjalnego. Komentator ilustruje wariant pierwszy przykładem sprawcy, któ-

²⁶ F. Saliger, *Umweltstrafrecht*, München 2012, s. 242–243.

²⁷ P. Krell, *Umweltstrafrecht*, Heidelberg 2017, s. 50.

²⁸ Chodzi o występki z § 325a ust. 2 StGB; w prawie niemieckim usiłowanie zbrodni jest karalne zawsze, występki tylko wtedy, gdy ustawa wskazuje, że usiłowanie jest karalne, a takiego wskazania w odniesieniu do występku z § 325a ust. 2 nie ma.

²⁹ M. Klöpfer, M. Hege, *Umweltstrafrecht*, München 2014, s. 30.

ry przez uwolnienie trucizny do środowiska (§ 330a ust. 1 StGB) naraził osobę na niebezpieczeństwo, ale dobrowolnie zawiózł ją niezwłocznie do szpitala i w ten sposób zapobiegł powstaniu cięższej szkody dla zdrowia, wariant drugi przykładem odpowiadającego wymaganiom prawnym usunięcia odpadów, które wcześniej zostały niezgodnie z prawem zgromadzone, co już wyczerpało znamię przestępstwa z § 326 ust. 1 StGB³⁰.

Stosowanie § 330b nie wchodzi w rachubę przy praktycznie najważniejszych przestępstwach z § 324 StGB (zanieczyszczenie wód), § 324a StGB (zanieczyszczenie ziemi) i § 325 StGB (zanieczyszczenie powietrza). W literaturze można znaleźć pogląd, że wówczas czynny żal, mimo niespełnienia przesłanek z § 330b StGB, może być istotnym argumentem przemawiającym za zastosowaniem § 153 lub § 153a StPO³¹. Zresztą powołani autorzy sygnalizowali, że w orzecznictwie (w latach 1994–2000) nie odnotowano przypadków stosowania § 330b StGB, co tłumaczyli tym, że praktyka sięga do bardziej pragmatycznych rozwiązań oferowanych przez §§ 153 i 153a StPO, zamiast wdawać się w interpretację niezbyt przejrzystego § 330b StGB³².

Należy podkreślić, że czynny żal przy przestępstwach umyślnych jedynie umożliwia sądowi złagodzenie kary albo odstąpienie od jej wymierzenia, natomiast czynny żal przy przestępstwach nieumyślnych w ogóle znosi karalność czynu. W obu wszakże wariantach sprawca musi działać dobrowolnie i to zanim powstanie poważna szkoda. Jeśli chodzi o to ostatnie pojęcie, to autorzy niemieccy rozróżniają poważną szkodę w mieniu i na osobie. Poważna szkoda w mieniu jest raczej zgodnie określana mianem znaczącej utraty wartości (*besonderer Wertverlust*), a spór dotyczy tego, czy należy uwzględnić pośredni uszczerbek majątkowy w postaci znacznych kosztów oczyszczenia środowiska lub przywrócenia stanu poprzedniego. Jedni uważają, że to nie wyklucza stosowania § 330b StGB³³, inni, że jednak wyklucza, aczkolwiek z zaznaczeniem, że taka ocena może być sporna³⁴. Jeśli zaś chodzi o szkodę na

³⁰ P. Cramer, (w:) Schönke/Schröder, Strafgesetzbuch. Kommentar, München 1997, s. 2248.

³¹ H. Franzheim, M. Pfohl, Umweltstrafrecht. Eine Darstellung für die Praxis, Köln 2001, s. 164. StPO to ustawa procesowa – Strafprozessordnung (in der Fassung der Bekanntmachung vom 7.4.1987 – BGBl. I S. 1074), która w § 153 przewiduje umorzenie postępowania ze względu na znikomość (*Geringfügigkeit*) a w § 151a umorzenie z jednoczesnym nałożeniem na sprawcę obowiązków, jeżeli interes publiczny i waga zawinienia się temu nie sprzeciwia. Czyni to prokurator za zgodą sądu lub sąd.

³² H. Franzheim, M. Pfohl, Umweltstrafrecht, s. 164.

³³ P. Cramer, (w:) Schönke/Schröder, Kommentar, s. 2248.

³⁴ F. Saliger, Umweltstrafrecht, s. 243.

osobie, to pełna zgoda panuje, że może ona być także poniżej progu ciężkiego uszkodzenia ciała z § 226 StGB.

9. Czynny żal według § 183b kodeksu austriackiego

Przepis § 183b ust. 1 austriackiego StGB przewiduje brak odpowiedzialności za przestępstwa z §§ 180, 181 oraz 181b–183 (a więc niemal wszystkie przestępstwa przeciwko środowisku z rozdziału 7, z wyjątkiem jedynie tego z § 181a, co jest zrozumiałe ze względu na to, że ten paragraf wiąże karalność z już powstałym ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu spowodowanym przez hałas), jeżeli sprawca dobrowolnie (*freiwillig*) i zanim organ powołany do ścigania przestępstw się o jego zawinieniu dowiedział, przez siebie spowodowane zagrożenia, zanieczyszczenia lub inne naruszenia (*Gefahren, Verunreinigungen oder sonstige Beeinträchtigungen*) usuwa (*beseitigt*), o ile nie doszło już do wyrządzenia szkody człowiekowi lub stanowi zwierząt lub roślin (*Schädigung eines Menschen oder des Tier- oder Pflanzenbestandes*). Ustęp 2 nakazuje odpowiednie stosowanie § 167 ust. 4 StGB.

Jak łatwo zauważyć, koncepcja austriacka różni się od niemieckiej. Podczas gdy ustawodawca niemiecki rozróżnia przestępstwa umyślne i nieumyślne w ten sposób, że przy umyślnych czynny żal pozwala sądowi na złagodzenie kary lub odstąpienie od niej, przy nieumyślnych gwarantuje sprawcy bezkarność, ustawodawca austriacki zapewnia okazującemu czynny żal bezkarność tak za przestępstwa umyślne, jak i nieumyślne. Z drugiej wszakże strony podejście ustawodawcy austriackiego okazuje się bardziej rygorystyczne, skoro wymaga całkowitego (*vollständig*) usunięcia zanieczyszczenia lub innego naruszenia³⁵. Komentatorzy tego przepisu wskazują, że zanieczyszczenie gruntu może być usunięte przez wydobycie i usunięcie kontaminowanej warstwy. Przy zanieczyszczeniu wody jest to już trudne do pomyślenia; można ewentualnie zastanawiać się nad rozcieńczeniem lub wprowadzeniem substancji neutralizującej. Przy zanieczyszczeniu powietrza czynny żal jest, ich zdaniem,

³⁵ Nad tym ostatnim pojęciem trzeba się przez chwilę zatrzymać ze względu na pewną subtelność języka niemieckiego rozróżniającego *Schädigung* od *Beeinträchtigung*. Według niemiecko-polskiego Słownika prawa i gospodarki (pod red. B. Banaszaka, Warszawa 2015) pierwsze to na pewno „uszkodzenie” (s. 561), natomiast drugie to „krzywdzenie, szkodzenie, naruszanie” (s. 97) z przykładami *Beeinträchtigung der Gesundheit* = szkodzenie zdrowiu, ale *Beeinträchtigung des Eigentums* = naruszanie własności. Dlatego pod *Beinträchtigungen* mogą kryć się pewne uszkodzenia, ale drobne, niesięgające progu *Schädigungen*, wobec czego lepiej jest tłumaczyć je właśnie przez „naruszenia”.

w ogóle niemożliwy. Najistotniejsze według nich przypadki czynnego żalu mogą odnosić się do przestępstw zagrożenia abstrakcyjnego, np. przez odpowiadające wymaganiom prawnym zagospodarowanie bezprawnie zgromadzonych odpadów albo zmianę prowadzenia instalacji na odpowiadającą przepisom formę³⁶. Co więcej, w prawie austriackim czynny żal jest wykluczony, jeżeli nastąpiła szkoda dotycząca ludzi albo stanu zwierząt lub roślin, co przy szkodach na osobie oznacza jakiegokolwiek uszkodzenie zdrowia nawet jednej osoby, przy szkodach majątkowych czynny żal jest jeszcze możliwy przy szkodach wyrządzonych pojedynczym egzemplarzom roślin lub zwierząt, dopiero szkoda wyrządzona „stanowi” roślin lub zwierząt wyklucza czynny żal zwalniający od odpowiedzialności³⁷. Wreszcie podkreślenia wymaga, że czynny żal musi nastąpić przed dowiedzeniem się o czynie przez właściwy organ. Przepis § 183b StGB odsyła tu do § 151 ust. 3 StGB, który przez „organ” nakazuje rozumieć organ powołany do ścigania karnego lub publiczny organ bezpieczeństwa. Czynny żal jest zatem możliwy, jeżeli o czynie dowiedział się organ ochrony środowiska, ale usunięcie zagrożenia na polecenie tego organu wyklucza dobrowolność, a tym samym nie prowadzi do bezkarności³⁸. Dość skomplikowany jest § 183b ust. 2 austriackiego StGB. Stanowi on, że jeżeli to jeszcze ma sens, to stosuje się § 167 ust. 4 StGB. Ten ostatni jest określany przez komentatorów mianem *Putativreue* – sprawca pozostaje bezkarny, jeżeli zagrożenie lub naruszenie środowiska zostało bez jego wiedzy przez osobę trzecią w jego imieniu bądź przez pozostałych współdziałających całkowicie usunięte, a sam sprawca w nieświadomości tego poważnie starał się o działania wyrażające żal³⁹.

10. Zakres stosowania art. 188a kodeksu polskiego

Po spojrzeniu na regulacje niemiecką i austriacką powracam do art. 188a k.k. Jego koncepcja zasadniczo różni się od § 330b niemieckiego StGB i § 183b austriackiego StGB, bo chodzi w nim nie o zapobieżenie szkodzie bądź dalej idącej szkodzie, lecz o naprawienie już powstałej szkody. Głębsza analiza art. 188a k.k. prowadzi do wniosku, że przepis tak skonstruowany w ogóle nie nadaje się do stosowania. Ustawodawca wpadł bowiem w pułapkę, którą sam zastawił w 2011 r. implementując

³⁶ S. Reindl-Krauskopf, F. Salimi, Umweltstrafrecht. Eine systematische Darstellung des gerichtlichen Umweltstrafrechts, Wien 2013, s. 109.

³⁷ Tamże, s. 110.

³⁸ Tamże, s. 109.

³⁹ Tamże, s. 111.

karnoprawną dyrektywę wspólnotową. Otóż dyrektywa nakazała w odniesieniu do zanieczyszczeń, postępowania z odpadami i materiałami jądrowymi uwzględnić jako jeden ze wskaźników niebezpieczności „spowodowanie lub możliwość spowodowania (...) znacznej szkody dla jakości powietrza, jakości gleby lub jakości wody”. Ustawodawca polski ujął to jako „obniżenie jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi”, które jeżeli rzeczywiście nastąpiło i okazało się istotne, nakazuje przyjąć, że zostały wyczerpane znamiona przestępstwa kwalifikowanego przez następstwo z art. 185 § 1 k.k. Okazuje się, że jeżeli powstała typowa szkoda w środowisku polegająca na śmierci ryb w wyniku zanieczyszczenia wody, zamieraniu lasu w wyniku zanieczyszczenia powietrza czy obniżenia plonów w wyniku zanieczyszczenia powierzchni ziemi, to obniżenie jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi było istotne, bo gdyby było nieistotne, to szkoda by nie powstała. Jeżeli tak, to zawsze mamy do czynienia z przestępstwem kwalifikowanym z art. 185 § 1 k.k., a ono w art. 188a k.k. nie zostało wymienione. Sens art. 188a dałoby się jakoś uratować, gdyby przyjąć, że „wyjściowe” przestępstwo zanieczyszczenia zostało popełnione nieumyślnie (art. 182 § 2 lub 4), bo wtedy nie ma kwalifikacji z art. 185 § 1 mimo istotnego obniżenia jakości lub zniszczenia w znacznych rozmiarach, bo przepis ten zakłada, że przestępstwo „wyjściowe” jest umyślne, ale w art. 188a nie ma przestępstw nieumyślnych z art. 182 § 2 lub 4 ani z art. 184 § 3. Niepojęte jest, dlaczego z dobrodziejstwa czynnego żalu może korzystać sprawca przestępstwa umyślnego, a nieumyślnego już nie. Zresztą ustawodawca nie jest konsekwentny, bo jeśli chodzi o przestępstwa związane z postępowaniem z odpadami lub substancjami dopuszcza czynny żal po dokonaniu przestępstwa nieumyślnie, skoro w art. 188a jest § 6 art. 183.

Przeprowadzona analiza pokazuje, że przyjęta przez ustawodawcę koncepcja art. 188a k.k. jest jawnie chybiona. Ustawodawca zapewne „zapatrzył się” na art. 295 k.k. nie dostrzegając, że typowe szkody w środowisku w postaci śmierci ryb, zamieraniu lasu lub obniżenia plonów to nie są zwykłe szkody w mieniu, które można naprawić w sposób określony w art. 295 k.k., lecz mają zupełnie inny charakter i przynajmniej w jakimś dającym się ogarnąć czasie są po prostu nienaprawialne. Zresztą ustawodawca ma tego świadomość, skoro podstawowym środkiem kompensacyjnym przy przestępstwach przeciwko środowisku jest nie naprawienie szkody, lecz nawiązka (art. 47 § 2 k.k.) orzekana w wysokości od 10 000 do 10 000 000 zł na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej: obligatoryjnie w razie skazania za przestępstwo umyślne, fakultatywnie w razie skazania za przestępstwo nieumyślne.

Koncypując art. 188a k.k. o czynnym żalu twórcy ustawy z dnia 22 lipca 2022 r. powołali się na rozwiązania istniejące w Niemczech i Austrii, ale odnośnych przepisów nie potraktowali z należytą starannością i nie wglębili się w niuanse § 330b niemieckiego StGB i § 183b austriackiego StGB. Można odnieść wrażenie, że nie dostrzegli tego, co jest istotą konstrukcji niemieckiej i austriackiej, a jest nią nie naprawienie szkody, lecz zapobieżenie zagrożeniom i usunięcie stanu mogącego prowadzić do dalej idącego zagrożenia lub szkody.

Autorzy niemieckich i austriackich opracowań naukowych wskazują, że czynny żal prowadzący do złagodzenia lub wykluczenia karalności za dokonane przestępstwo polega na odwróceniu zagrożenia albo usunięciu stanu, który może prowadzić do zagrożenia bądź szkody. Powtarzające się w tych opracowaniach przykłady dotyczą przede wszystkim postępowania z odpadami. Jeśli tak, to postawmy na gruncie polskiego systemu prawnego pytanie, czy sprawca, który porzucił odpady niebezpieczne w miejscu nieprzeznaczonym do ich składowania lub magazynowania (w momencie porzucenia dokonał przestępstwa z art. 183 § 5a k.k., za co grozi mu kara pozbawienia wolności od lat 2 do 12) może skorzystać z art. 188a k.k., jeżeli po jakimś czasie dobrowolnie odpady te zabiera i dochowując wymagań prawnych umieszcza je na składowisku opadów niebezpiecznych. Odczytując art. 188a k.k. tak jak został napisany odpowiedź jest negatywna – nie, bo on szkody nie naprawił, skoro ona jeszcze nie powstała, dopiero może powstać, jeżeli odpady nadal będą tam leżeć. Oczywiście, każdy rozsądny sędzia zastosuje argumentację *a minori ad maius* – jeżeli naprawienie szkody w znacznej części pozwala na zastosowanie art. 188a k.k., to tym bardziej pozwala na jego zastosowanie zapobieżenie powstaniu szkody. Po co wszakże stawiać przed sądami tego typu problemy, jeśli można przepis o czynnym żalu sformułować sensownie, nie wymagając naprawienia częstokroć nienaprawialnej szkody w środowisku, lecz akcentując zapobieżenie dalej idącej szkodzie lub usunięcie stanu, który może prowadzić do zagrożenia bądź szkody.

11. Uwagi końcowe

Wprowadzenie do rozdziału o przestępstwach przeciwko środowisku instytucji czynnego żalu łagodzącego lub zwalniającego od odpowiedzialności jako swoistej przeciwwagi drastycznemu zaostrzeniu sankcji za takie przestępstwa jest pomysłem zasługującym na aprobatę, ale wykonanym przez ustawodawcę polskiego dość nieudolnie w nowym art. 188a k.k. Przepis ten wymaga gruntownego przemodelowania z wyko-

rzystaniem regulacji zamieszczonych w § 330b niemieckiego StGB i § 183b austriackiego StGB oraz poglądów przedstawionych w niemieckiej i austriackiej nauce prawa. Przed ostatecznym sformułowaniem odnośnego przepisu należy postawić pytanie, co chcemy osiągnąć przez tę instytucję. Odpowiedź jest prosta: nie chodzi o żadne umożliwienie sądowi uwzględnienia w pełni znamion strony przedmiotowej czynów określonych w art. 182–184 k.k., bo takie postawienie sprawy jest nieporozumieniem, ale o stworzenie odpowiednio silnej zachęty dla sprawcy, aby ten już po dokonaniu przestępstwa podjął działania zmierzające do zapobieżenia dalej idącym skutkom popełnionego przestępstwa. Takie działania mogą polegać albo na zapobieżeniu niebezpieczeństwu, albo na usunięciu stanu, z którego wyłonić się może zagrożenie bądź naruszenie.

Idąc tym tropem można zaproponować takie ujęcie przepisu o czynnym żalu, aby zastosowanie tego dobrodziejstwa w sytuacji, kiedy przestępstwo z art. 182, 183 lub 184 k.k. zostało już dokonane, polegało na dobrowolnym podjęciu działań odwracających zagrożenie albo usuwających stan, którego dalszy rozwój może doprowadzić do zagrożenia lub szkody, zanim doszło do następstw, o których mowa w art. 185 k.k. Gdyby przyjąć takie rozwiązanie, należałoby rozstrzygnąć, na czym ma polegać zastosowanie owego dobrodziejstwa, a tu możliwości jest kilka:

- najdalej idąca – zwolnienie od odpowiedzialności (wzór austriacki),
- pośrednia dalej idąca – obligatoryjne złagodzenie kary z możliwością odstąpienia od jej wymierzenia (propozycja Otto Triffterera),
- pośrednia mieszana – fakultatywne złagodzenie kary lub odstąpienie od jej wymierzenia w przypadku przestępstw umyślnych, a zwolnienie od odpowiedzialności w przypadku przestępstw nieumyślnych (wzór niemiecki),
- minimalistyczna – fakultatywne nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpienie od jej wymierzenia (wzór polski zaczerpnięty z art. 141 Kodeksu karnego z 1969 r.).

Konstrukcja austriacka stwarza rzeczywiście najsilniejszą zachętę do podjęcia działań obronnych, ale idzie chyba zbyt daleko. Koncepcja Otto Triffterera wydaje się dość obca polskiemu prawu karnemu. Pozostaje wybór między wzorem niemieckim i polskim. Nie mam wątpliwości, że ograniczenie instytucji czynnego żalu do przestępstw umyślnych, co ustawodawca polski uczynił w odniesieniu do przestępstw z art. 182 i art. 184 k.k., nie ma uzasadnienia, tym bardziej że w odniesieniu do zapewne najważniejszych przestępstw z art. 183 k.k. dopuścił jej stosowanie także w odniesieniu do przestępstw nieumyślnych. Jeżeli jednak różnice w sankcjach za przestępstwa umyślne i nieumyślne są tak duże (pozba-

wienie wolności od roku do lat 10 w art. 183 § 1 i 3, a od lat 2 do 12 w art. 183 § 5a, w zestawieniu z grzywną, ograniczeniem wolności lub pozbawieniem wolności do lat 5 w art. 183 § 6), to może należałoby także w przepisach o czynnym żalu uwzględnić to zróżnicowanie, co prowadzi do zaakceptowania wzoru niemieckiego.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym rozstrzygnięcia jest ewentualne premiowanie sprawcy za same starania o odwrócenie zagrożenia lub usunięcie stanu mogącego prowadzić do zagrożenia lub szkody, nawet jeżeli okazały się one bezskuteczne albo odwrócenie zagrożenia lub usunięcie stanu nastąpiło bez udziału sprawcy (wzór § 330b ust. 2 niemieckiego StGB). Byłbym za przyjęciem takiego rozwiązania, ale niejako „w połowie”, czyli za fakultatywnym nadzwyczajnym złagodzeniem kary, ale już bez możliwości odstąpienia od jej wymierzenia, bo ona wydaje mi się zbyt daleko idąca. W zamian dopuszczam nadzwyczajne złagodzenie kary, zawsze fakultatywne, w razie bezskutecznego czynnego żalu.

Biorąc to wszystko pod uwagę przedstawiam następującą propozycję ujęcia art. 188a k.k.:

Art. 188a. § 1. Wobec sprawcy przestępstwa z art. 182 § 1 lub 3, art. 183 § 1, 3 lub 5a lub w art. 184 § 1 lub 2, który dobrowolnie odwrócił grożące niebezpieczeństwo albo usunął stan prowadzący do zagrożenia szkodą lub szkody, zanim powstały następstwa, o których mowa w art. 185, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

§ 2. Nie podlega karze sprawca przestępstwa z art. 182 § 2 lub 4, art. 183 § 6 lub w art. 184 § 3, który dobrowolnie odwrócił grożące niebezpieczeństwo albo usunął stan prowadzący do zagrożenia szkodą lub szkody, zanim powstały następstwa, o których mowa w art. 185.

§ 3. Wobec sprawcy przestępstw określonych w § 1 lub 2, który dobrowolnie starał się o odwrócenie grożącego niebezpieczeństwa albo o usunięcie stanu prowadzącego do zagrożenia szkodą lub szkody, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Tak skonstruowany przepis o czynnym żalu miałby zastosowanie przede wszystkim do przestępstw z art. 183 § 1, 3, 5a i 6 k.k. I właśnie o to chodzi. Warto zauważyć, że w pełni przekonujące przykłady stosowania instytucji czynnego żalu przy przestępstwach przeciwko środowisku, podawane przez autorów niemieckich i austriackich, to odpowiadające wymaganiom prawnym (*ordnungsgemäß*) postępowanie z odpadami, które wskutek uprzedniego bezprawnego obchodzenia się z nimi już stworzyły stan zagrożenia potencjalnego, czyli znamiona przestęp-

stwa z § 326 niemieckiego StGB lub § 181b bądź § 181c austriackiego StGB już zostały wyczerpane.

Nie inaczej jest w art. 183 § 1 i 3 polskiego k.k. Przepisy te odnoszą się do siedmiu prowadzonych wbrew przepisom operacji z odpadami (lub substancjami): składowanie, usuwanie, przetwarzanie, zbieranie, unieszkodliwianie, transportowanie, odzysk – jeżeli ze względu na warunki lub sposób prowadzenia operacji może to zagrazić życiu lub zdrowiu człowieka, spowodować obniżenie jakości wody, powietrza lub ziemi lub zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym. Samo podjęcie którejs z siedmiu operacji, jeśli mogło to spowodować zagrożenie (niekoniecznie spowodowało) już oznacza dokonanie przestępstwa. Przestępstwo z art. 183 § 5a k.k. jest dokonane z chwilą porzucenia odpadów niebezpiecznych. Jeżeli w jakimś momencie sprawca się zreflektuje (niekoniecznie z pobudek zasługujących na aprobatę, ale także pod wpływem strachu przed karą) i w sposób zgodny z wymaganiami prawnymi postąpi z tymi odpadami usuwając stan mogący prowadzić do zagrożenia lub szkody, to w bilansie społecznym nawet odstąpienie od wymierzenia kary za przestępstwa umyślne może okazać się rozwiązaniem racjonalnym, a jeśli chodzi o sprawcę przestępstwa nieumyślnego, to skuteczny czynny żal powinien zwalniać od odpowiedzialności. Do podjęcia takich działań należy sprawcę zachęcić przez odpowiednie sformułowanie przepisu o czynnym żalu.

Przy stosowaniu tej instytucji można sięgnąć do poglądów przedstawionych na tle art. 295 k.k. w kwestii, do kiedy sprawca może okazać skuteczny czynny żal, uznając, że nawet po wszczęciu postępowania karnego, aż do wydania wyroku, zapewne prawomocnego. Należy wszakże zwrócić uwagę, że postępowanie karne o przestępstwo z art. 183 k.k. nie ma wpływu na decyzje przewidziane w art. 26 ustawy o odpadach⁴⁰ nakazujące usunięcie bezprawnie zgromadzonych odpadów. Jeżeli sprawca usuwa odpady wykonując decyzję właściwego organu nakazującą mu takie usunięcie, to już trudno mówić o czynnym żalu ze względu na brak podstawowej przesłanki tej instytucji, jaką jest dobrowolność.

Bibliografia

1. Andrejew I., Świda W., Wolter W., Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973.
2. Banaszak B., Słownik prawa i gospodarki. Tom I – niemiecko-polski, Warszawa 2015.

⁴⁰ Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2022 r., poz. 699 ze zm.).

3. Buchała K. Zoll A., Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116 Kodeksu karnego, Kraków 1998.
4. Danecka D., Radecki W., Prawo karne środowiska w Niemczech, Austrii i w Polsce, Prok. i Pr. 2022, nr 7–8.
5. Daniluk P. (red.), Leksykon prawa karnego – część ogólna. 100 podstawowych pojęć, Warszawa 2018.
6. Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016.
7. Franzheim H., Pohl M., Umweltstrafrecht. Eine Darstellung für die Praxis, Köln 2001.
8. Kloepfer M., Heger M., Umweltstrafrecht, München 2014.
9. Krell P., Umweltstrafrecht, Heidelberg 2017.
10. Reindl-Krauskopf S., Salimi F., Umweltstrafrecht. Eine systematische Darstellung des gerichtlichen Umweltstrafrechts, Wien 2013.
11. Saliger F., Umweltstrafrecht, München 2012.
12. Schönke A., Schröder H., Strafgesetzbuch. Kommentar, München 1997.
13. Triffterer O., Umweltstrafrecht. Einführung und Stellungnahme zum Gesetz zur Bekämpfung der Umweltkriminalität, Baden–Baden 1980.
14. Wąsek A. (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 222–316, Warszawa 2005.
15. Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 278–363 Kodeksu karnego, Kraków 1999.

Active repentance as a ground for remission or reduction of liability for offences against the environment under German, Austrian and Polish law

Abstract

The subject of this paper is the legal institution active remorse softening or repealing liability for offences against the environment, introduced into the Polish penal law by the Act passed on 22nd July 2022 amending in the first line chapter XXII of the Penal code “Offences against the environment”. The authors of draw of this act have pointed out, that an inspiration had been for them provisions about the active remorse contained in the Austrian and German Penal codes. In this paper is comparatively researched § 330b of

the German Penal code and § 183b of the Austrian Penal code as well as article 188a of the Polish Penal code in the aim to study if and in which way solutions assumed in the German and Austrian legislation may be useful for the understanding and using of the Polish provisions.

Key words

Active remorse, penal code, offence against the environment, divert of danger, avert of effect, repair of damage.